

ЕГОЇСТИЧНА МОТИВАЦІЯ В ГЕНЕЗІ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ У ПРЕДСТАВНИКІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

В.В. Кравців

Херсонський державний університет, valentinacravtsiv@gmail.com

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент Н.І. Тавровецька

Вплив індивідуалістичних течій, сучасне українське суспільство, сформувалося як таке, де відбулися реформи інституту моральних цінностей і більш актуальними набули питання особистісної зрілості. Духовність, що передбачає в собі виховання найкращих, еталонних якостей має за тенденцію закладати високі моральні якості в структуру особистості. Занедбання виховання морально-етичних цінностей у сучасної молоді унеможливорює засвоєння і створення нових духовних цінностей, що необхідні для самореалізації особистості і формування картини світу [4]. Тому, науковий аналіз проблеми егоїзму у зв'язку зі зрілістю і духовним розвитком особистості безумовно є актуальним [1].

Для визначення актуальної ситуації прояву егоїстичної мотивації в онтогенезі осіб юнацького віку ми провели дослідження, за допомогою опитувальника «Особистісна зрілість», ОЗО (О. Штепи); методики визначення духовного потенціалу та дослідження психологічних механізмів духовного розвитку «Духовний потенціал особистості – 2» (Е. Помиткіна); опитувальника Р. Кеттела (16-ФО-187-А); опитувальника «Властивості характеру» (Т. Лірі); методики «Диспозиційного егоїзму» (К. Муздибаєва). Було проведено дослідження в якому брали участь молодь (17 – 19 років) 27 осіб, серед яких 13 – жіночої статі й 14 – чоловічої.

На основі опитувальника особистісної зрілості О. Штепи, визначили особливості прояву розвитку різних рис, що притаманні особистісно зрілій людині, і картину зрілості для представників юнацького віку.

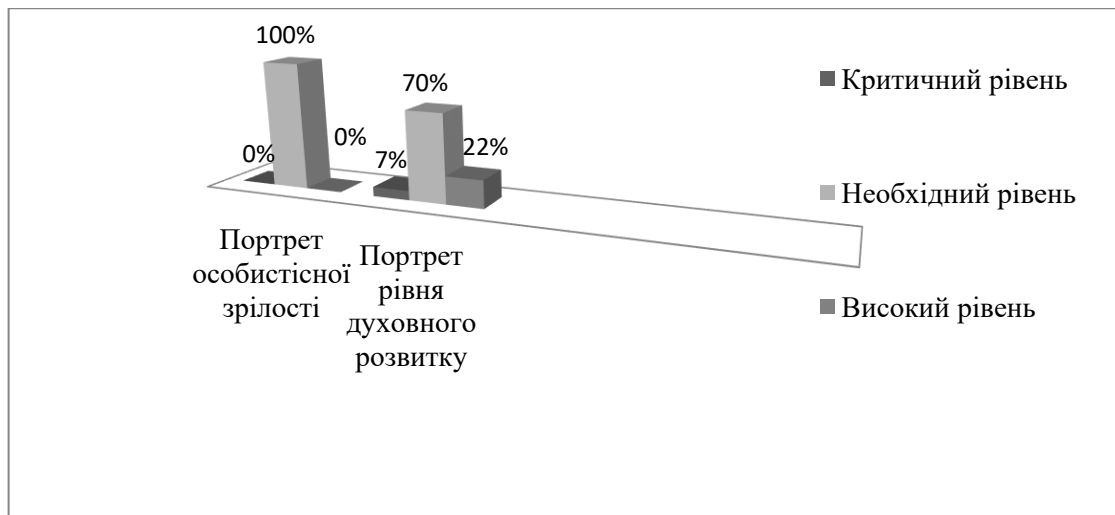

Рис. 1.– Результати визначення особистісної зрілості і рівня духовного розвитку (у відсотках)

Згідно результатів (див. рис. 1) досліджувані мають особистісну зрілість необхідного рівня, що зумовлено середнього рівня показниками: відповідальності, життєвої філософії, автономності, креативності і всіх інших показників також середнього рівня, і можуть бути показники з низьким рівнем. Для цього віку властивий прояв лише необхідного рівню особистісної зрілості, без крайніх проявів.

Таблиця 1

Результати розвитку рис особистісної зрілості у досліджуваних

17-19 років	Відповідальність	Децентрація	Глибина переживань	Життєва філософія	Толерантність	Автономність	Контактність	Самоприйняття	Креативність	Синергічність
Середній бал	5,6	4,8	5,4	5	6,2	6,3	6,8	6,6	7,5	5,7

Високо розвиненими є: контактність, самоприйняття, креативність, що може свідчити про не утрудненість спілкування осіб даного віку, що передбачає в собі взаєморозуміння партнерів, відсутності у них відчуття незадоволеності один одним, можливості досягнути поставленої мети та розпочати діалог, завдяки відсутності страху неприйняття (бо самоприйняття у них займає передові позиції), спрямованість на свій внутрішній світ і світ іншої людини та

глибоке проникнення у нього, розуміння інших людей, це те, що стосується контактності. Така позиція може бути зумовлена тим, що часто це період і переходу до закладу вищої освіти і особистість наче починає з «чистого аркуша» і відчуває себе легко та невимогливо у спілкуванні, без нав'язаних думок і очікувань від навколишніх. Перевага у самоприйнятті, може свідчити про ставлення до себе як до перспективного проекту, і погодимося з М. Бітяною, що такі особистості здатні до об'єктивної самооцінки і бути незадоволеними певними своїми рисами або поведінкою, але при цьому зберігаючи про себе позитивне уявлення [3, с. 304]. Перевага креативності може свідчити про те, домінує дивергентне мислення, саме через втілення власного погляду на життя в результатах своєї діяльності [2, с. 43].

Останні позиції займають: децентрація, глибина переживань і життєва філософія. Низький розвиток децентрації, може бути зумовлений особливостями цього віку у пошуку сенсу і направленості інтересу на себе, що і зумовлює певну егоцентричність у світогляді і поведінці. Невеликі тенденції щодо глибини переживань можуть свідчити про надання переваги регресивним цінностям (комфорт, добробут, споживання, безпека без спрямованості до самовдосконалення та інтерперсонального переживання цінностей), як наслідок знецінення таких цінностей як: сенс, добро, краса, істина, альтруїзм, милосердя, пізнання, мужність, любов; внаслідок побоювань від сил переживань, якими зрезонували ці цінності [2, с. 49]. Невисокі результати розвиненості життєвої філософії, лише підкреслюють особливості цієї вікової групи, що полягає у нечіткості, недостатній сформульованості людиною власних життєвих принципів, життєвої позиції та життєвого кредо, можна зробити припущення, що позитивне сприйняття життя, не змішування цілей і засобів їх досягнення, самореалізація, визначення у тому, що саме можна змінити у власному житті, ще тільки у процесі розвитку, або цьому не приділяється значної уваги, бо знову ж таки через певні причини перевага надається регресивним цінностям, чи то, якщо називати то за концепцією потреб А. Маслоу – первинним потребам.

Надаємо результати за методикою Е. Помиткіна «Духовний потенціал особистості — 2». Для досліджуваних властивим є середній рівень розвитку духовності (див. рис. 1). Притаманними є результати з низьким рівнем (7,4%) розвитку духовності, і високим рівнем (22,2%), що може бути спричинено різними аспектами, але тут є місце для нашого припущення про місце батьківського впливу на досліджуваних цих груп, тоді як мораль і правила підліткового віку ще підпорядковуються батьківським і часто несуть певні високі моральні блага для навколишніх, а вже в юнацькому віці, чи то в знак протесту, чи то набуття власної позиції, але духовність може втрачати свою актуальність.

Таблиця 2

Результати досліджуваних за методикою «Духовний потенціал – 2»

Вікова категорія з 17 до 19	Ідентифікація	Децентрація	Рефлексія	Трансценденція	Усвідомлення буттєвої єдності	Спілкування	Спрямованість	Характер	Самосвідомість	Інтелект	Досвід	Психофізіологія	Загальна сума	Рівень духовного розвитку
Середній бал	7,9	8,1	8	7,7	7	5,6	5,4	5,4	5,3	5,9	5,9	5,6	38,7	С

Високих результатів набули категорії (див. табл. 2): ідентифікація, децентрація, рефлексія. Результати двох перших нічим не відрізняються від попередньої вікової групи, але тут додає специфіки високо розвинена – децентрація, яка, хоча і середнього значення балів, але така ситуація в принципі типова для дорослішання.

Низькі результати мають такі підструктури як: спрямованість, характер, самосвідомість. Можливо це і підтверджує наше припущення, про формування власного бачення духовного, морального, як особливості цього віку, що часто виражається через бунт, протест самостійності, пошуку себе.

Результати егоїзму як риси, що реалізується в діяльності, було досліджено за допомоги трьох інструментів: опитувальник Р. Кеттела (16-ФО-187-А); опитувальник «Властивості характеру» (Т. Лірі); методика «диспозиційного

егоїзму» (К. Муздибаєва) і будуть представлені за принципом «наявності двох і більше ознак – свідчать про притаманність певної риси».

Таблиця 3

Результати дослідження егоїстичної мотивації досліджуваних

Діагностичні інструментарії	Представники з 17 до 19 років
Опитувальник Р. Кеттела (16-ФО-187-А) (у стенах)	6,3
«Властивості характеру» Т. Лірі (у балах)	5,9
Методика «Диспозиційного егоїзму» К. Муздибаєва (у балах)	46,2
Відсоток прояву егоїстичної тенденції	25,9

Досліджуваним юнацького віку не притаманна егоїстична спрямованість як риса, однак за індивідуальними результатами рівень егоїстичної тенденції дорівнює – 25,9 %, що може бути спричинено різними особливостями плинності життєвих криз в цьому віці. Специфіка результатів за трьома методиками полягає в тому, що за опитувальником Р. Кеттела також є спрямованість до ненормативної поведінки, ми лише можемо зробити припущення, що так сталося через те, що особливістю цього віку є професійна криза, яка змушує повернутися досліджуваних до регресивних цінностей і у зв'язку з цим утруднено помічати потреби інших, коли під загрозою стає задоволення власних. За шкалою «диспозиційного егоїзму» К. Муздибаєва для цього віку властивий крайній прояв егоїзму, що лише підкреслює специфіку цього віку.

Кореляційний аналіз даних за всіма шкалами опитувальників і методик уможлиблює не тільки підґрунтя для якісних висновків, але і для кількісних. Надамо частину результатів аналізу матриці лише з прямими позитивними та протилежними кореляційними зв'язками починаючи з середньої сили кореляційного зв'язку, описувати зв'язки слабкі ми не будемо. До того ж описуватимемо тільки ті зв'язки, що потрапляють у перетині результатів за методикою Е. Помиткіна (загальна сума), за шкалами методик Р.Кеттела, Т. Лірі, К. Муздибаєва і також результати шкал особистісної зрілості О. Штепи,

бо саме ці зв'язки потребують особливої уваги, бо прямо пов'язані з темою нашого дослідження.

Для досліджуваних розраховано кореляційні зв'язки (див. табл. 4): показник загальної суми рівня розвитку духовності особистості (за методикою Е. Помиткіна), має прямий кореляційний зв'язок з такими шкалами, за методикою «Духовний потенціал особистості — 2», як риси необхідні для розвитку духовності: ідентифікація, децентрація, рефлексія, трансценденція, усвідомлення; і структури життя в розвитку духовності: спілкування, спрямованість, характер, самосвідомість, інтелект, досвід, і прямий зв'язок зі структурою «психофізіологія»; відповідно до цього чим більше розвинені ці риси й чим більше розвинена духовність у цих структурах життя, тим більший рівень розвитку духовності в особистості цього віку, додатково це ще підкреслює якість цієї методики; прямий зв'язок з глибиною переживань (за О. Штепою), що свідчить про те, чим більше особистість переживає повноту життя і власне я, тим більш розвинений рівень її духовності.

Таблиця 4

Кореляційний аналіз рівня розвитку духовності зі шкалами методик

Шкали	Ідентифікація	Децентрація	Рефлексія	Трансценденція	Усвідомлення	Спілкування	Спрямованість	Характер	Самосвідомість	Інтелект	Досвід	Психофізіологія	Диспозиційний егоїзм
Духовний розвиток	0,81 ***	0,75 ***	0,72 ***	0,85 ***	0,76 ***	0,72 ***	0,86 ***	0,71 ***	0,77 ***	0,68 ***	0,79 ***	0,55 **	
Фактор G		- 0,55 **											
Егоїстичний тип													0,52 **

Примітка:, при $p \leq 0,01$ - ** (0,487) середньої сили кореляційний зв'язок, $p \leq 0,001$ - *** (0,597) сильний кореляційний зв'язок

Фактор G за опитувальником Р. Кеттела має наступні зв'язки: зворотній зв'язок з децентрацією (за Е. Помиткіним), що свідчить про те, що чим менше

особистість цього віку проявляє увагу до інших у процесі спілкування, спрямованість на допомогу тим, що потребують, реалізує Добро в конкретних вчинках, тим менш нормативною є її поведінка. Цей результат, можливо, підкреслює проблему сучасного суспільства, що бути добрим «не модно», тому усіякий прояв добра і децентрації виокремлює представників цього віку від «нормальної» більшості. Шкала - «II тип ставлення до навколишніх – Егоїстичний» має прямий зв'язок з результатами шкали «диспозиційного егоїзму» К. Муздибаєва, що може свідчити про те, що чим більше егоїстичних рис притаманні особистості, тим більший прояв егоїзму вона буде у житті. Цей зв'язок підкреслює взаємозалежність результатів за цими двома шкалами у вивченні егоїстичної мотивації.

Аналіз кореляційних зв'язків уможливорює спростування твердження для цієї вікової категорії, що децентрація, це зменшення тенденції до егоцентризму, що можна пояснити лише припущенням про спотворені мотиви при проявах децентрації у житті людини. Результати кореляційного аналізу дозволяють виокремити ситуацію впливу егоїзму на особистість юнацького віку. Егоїстична мотивація у досліджуваних не гальмує розвиток ні рис ні стану духовності, а результати лише руйнують стереотипи про те, що децентрація й егоїзм не можуть існувати поряд, ми можемо засвідчити, що характерним для цього віку є те, що чим нижча децентрація особистості тим вища її нормативність поведінки й ми зробили припущення про спотвореність мотивів при цьому, але для доведення цього, треба продовжувати досліджувати саме цей аспект. Але такий результат підкреслює вікові особливості цього періоду, а саме те, що в юнацькому віці людина все більше цікавиться собою, бо вона в пошуках свого власного світогляду, відбувається становлення її як особистості, тому і рівень егоїстичної мотивації може бути підвищений.

Література:

1. Шевченко З. В. Поняття «егоїзм» та його соціальна експлікація. *Мультиверсум. Філософський альманах* 2003. Вип. 36. С. 135-143.

2. Штепа О. С. Особистісна зрілість: Модель. Опитувальник. Тренінг : монографія Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 210 с.
3. Битянова М. Образ “Я”. – Режим доступу :// www.altai.fio.ru/projects/.
4. Екимчик О. А. Когнитивный и эмоциональный и компоненты любви у людей разного возраста: автореф. дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.13 «Психология развития, акмеология». М., 2009. 28 с.